

TRENTA PREMIS OCTUBRE

Resum del segle XX

RICARD SALVAT

Alguns historiadors van afirmar que amb la Guerra del Golf i la Caiguda del Mur acabava el segle XX. Els recents fets de les Torres bessones (W.T.C.) ha fet reconsiderar aquesta delimitació i ara es parla, s'aventura l'afirmació que el dia 11 de setembre del 2001 es va acabar definitivament l'esperit objectiu del segle XX. En tot cas és l'inici d'una nova era.

Què ens ha deixat el segle XX en l'àmbit del teatre? Considerem que és el darrer segle que aniria potser del noucentisme (any 1906) fins a l'esmentat dia 11 de setembre. Doncs ens ha deixat la voluntat de crear un teatre nacional, el desig de donar dimensió o possibilitat d'homologació europea al nostre teatre i, sobretot, aconseguir una veritable professionalització de la gent de teatre.

Hi va haver el noucentisme o, com a mínim, les aportacions paranoucentistes de Sagarra, Carner, Pous i Pagès, Puig i Ferrater, Artís i Balaguer, Carme Monturiol, Maria Lluïsa Algarra, etc. Però, així com en el món de la poesia i de l'art es va aconseguir un veritable noucentisme, en el món de l'espectacle no es van trobar talents agressoladors d'aquest moviment. Potser no hi va haver prou temps. Tampoc no hi va haver correspondència en el món del teatre de la rica dimensió avantguardística pictòrica i poètica.

Després va venir la gran esperança del teatre polititzat, la dels anys 30. El teatre de trinxeres, la vinguda d'Erwin Piscator, avortada per Max Aub segons ell mateix ens explicà, les aportacions d'un veritable teatre revolucionari per part dels anarquistes de vocació absolutament revolucionaria, tota una època sumament intensa i un moment riquíssim sobre la qual hem explicat molt poc i de la qual no hem mirat de treure'n gaires lliçons. Simplement l'hem volgut oblidar: mai no va existir.

Hi va haver la conquesta del Teatre Català de la Comèdia (al Poliorama), el primer teatre subvencionat. Però, com molt bé va assenyalar Piscator, el repertori no va saber estar a l'alçada de les circumstàncies. Es representaven -ens va dir- dintre dels teatres unes obres que seguien la fórmula de la peça ben feta, però, als carrers, com a mínim, una part dels lluitadors contra el feixisme pretenien de fer la Revolució. És evident, i cal recordar-ho, que Joan Oliver amb *La fam* va saber estar al nivell d'exigència política que els fets reclamaven... Però... Tot va durar massa poc. Tot va ser esvanit pels mals vents de la història.

Hi va haver la prohibició fins al 1946 del Teatre Català, la recuperació pels eters camins de la peça ben feta al Romea, del teatre de Sagarra, Regàs... la valoració d'un teatre d'espardeïnyia i d'una Catalunya pseudo-romàntica on mai no es fes al·lusió a la realitat ambiental.

I per fi, a partir del 1952-1953, els intents de recuperar un teatre català que a poc a poc, amb la defensa de l'idioma, mirava de fer un teatre amb voluntat historitzant on els problemes del món modern fossin presents, on, en lloc de la fórmula de la peça ben feta es valoressin les grans formes teatrals: tragèdia, teatre èpic, drama elisabetià, comèdia aristofanesca, amb el problema complexíssim del teatre del Segle d'Or que sembla que ningú no vol afrontar encara avui dia. Això comportà la voluntat de donar a conèixer Txékhov, Strindberg, Brecht, Pirandello, Claudel, Giraudoux, Dürrenmat, Peter Handke...

Però, sobretot, els intents ariscadíssims d'incorporar els nous autors sorgits i els supervivents de la diàspora interna (els germans Soldevila, Llorenç Villalonga) i els tornats de l'exterior, del terrible exili, Pere Quart, Rafael Tasis, Joan Sales Xavier Benguerel (que no va poder estrenar res). I va venir la tan esperada revelació del teatre de text, el sorgiment de *La primera història d'Esther*, de Salvador Espriu, i també del teatre d'avantguarda que no havia tingut pràcticament cap creador abans de la Guerra. Cal recordar l'aparició des dels anys 40 del gran pioner Joan Brossa. Després d'ell va sorgir tota una generació, Manuel de Pedrolo, Maria Aurèlia Capmany, Baltasar Porcel, Blai Bonet, Josep Maria Espinàs, Alexandre Ballester, Josep Maria Muñoz Pujol, Josep Maria Benet, els germans Rodolf i Josep Lluís Cirera i Juli Leal.

Primer sorgí el teatre independent, ATE, Teatre Viu, Teatre Íntim (el d'Esteve Albert i Joan Grasses), després el teatre que no volia ser professional però que creà un important repertori, ADB, després l'EADAG i la Companyia Adrià Gual, amb tots els intents de valorar el teatre com a temple de la paraula, com a substitut viu de l'Acadèmia de la Llengua, però amb la voluntat de ser uns professionals. Després, el sorgiment d'altres formes de teatre, Teatre improvisat, Teatre Viu (TV), Teatre de mim (Teatre Viu, Els Joglars) que conduirà cap al teatre visual i ritual d'Els Joglars, Els Comediants, La Fura dels Baus, La Cubana, Circ Cric, Circ Crac, Albert Vidal, l'exploració riquíssima de la dansa en les dècades dels 70 i 80.

Es va voler abandonar la paraula potser en excés, i no es va voler considerar que un país com el nostre, que encara no té un veritable Estat, el teatre juga

molts altres papers que el que pot jugar en altres països o en les democràcies habituals europees. Sobretot, insistim, el fet de ser *temple de la paraula*.

Al llarg de la segona meitat del segle XX, vam mirar de trobar un català modèlic i una mica estandard, l'ADB amb Jordi Sarsanedas, l'EADAG, Companyia Adrià Gual, AIET amb Carme Serrallonga, va continuar la línia Carme Serrallonga el Teatre Lliure, la primera companyia estable del país. Conquesta encara avui dia no superada. Es va mirar de crear un repertori, per part de les entitats mencionades, un repertori coherent que implicés una lectura de la història del teatre. Es va intentar d'aprendre, molt bé, la lliçó de Paolo Grassi, que en una trobada històrica va dir-nos: "Un teatre es defineix per les obres que posa en escena i també i sobretot per no muntar aquelles obres (més comercials i fàcils) que, podent-les muntar, es negava a posar en escena". A l'hora de crear un repertori es van definir algunes línies tan decidides i concretades com la del TEC (Teatre Experimental Català), aquest grup només dedicat al Teatre de l'Absurd, o com el Xil Vicente, especialitzat en teatre d'agitació social.

Es va mirar de crear una actuació ètica. "Tota ètica és una estètica i tota estètica una política", ensenyava el professor Aranguren i, a escala barcelonina, ho repetia José María Valverde. Hi havia un gran esperit de col·laboració mútua, d'ajuda, de voluntat col·lectiva. La voluntat d'anar omplint buits i llacunes. Aquestes lliçons ètiques van anar potenciant-se des del 1952 fins a l'any 1976, que s'aconseguí el Grec 76, un veritable teatre al servei del poble i on es definien uns intents de repertori i, sobretot, un comportament col·lectiu. Aparegué un nou component que podríem concretar en el Grec 76 en què la Mesa Rectora, volent marcar una actitud de rigor, va decidir que cap dels seus nous components mai no intervindria en cap dels espectacles que ells havien programat. El Grec 76 i també el 77 va ser el punt àlgid de totes les conquestes que fins aleshores s'havien fet, de tipus ètic i polític preferentment. També l'element estètic va tenir un molt alt nivell. Però sobretot, per primer cop després de la Guerra Civil, la professió teatral catalana va ser lliure administradora de les seves subvencions, dels seus recursos econòmics, sense implicacions de partit ni de grups paral·lels de poder.

La societat civil i la teatral mai ni havien atès un més alt nivell com en aquells dos anys, de fet tres anys de risc i d'aventura, de gran generositat i illusió.

Després, els polítics han anat reduint la societat civil i ha

El malaguanyat Ramon Barnils amb Toni Mestre el 1984

Manuel Vázquez Montalbán als premis del 1985

Pilar Trenzano i Enric Valor el 1987

Santi Calatrava i Carme Alborch als Octubre del 1991

vingut tota la teoria dels ostracismes, la facilitat absoluta de treball per a uns pocs i el no permetre de realitzar-se professionalment a d'altres. I sobretot la gran operació de desmemòria, com si hi hagués la voluntat de prescindir de tota una generació, la que lluita contra el franquisme i la que ja no ha tingut ni té forces de lluitar contra la anihilació que n'ha fet la Transició. Esteve Polls, al Versus Teatre, parla de "la generació que no ha existit".

I al marge d'aquesta generació, un grup que està treballant

amb grans subvencions i facilitats, que eren inexistents fins als anys 80, està afirmant-se: Sergi Belbel, Lluïsa Cunill, Xavier Albertí, Àlex Rigola i un llarg i ric etcètera. S'arribaran a fondre i potenciar mútuament les aportacions dels uns i dels altres? Esperem que tot canviï en aquest nou segle i que recordem les lliçons de Xènius, de Luïsa Seoane i d'Isaac Díaz Pardo: "Tot allò que no és tradició és plagi", o bé, "Qui vol oblidar el passat torna a repetir els seus errors. I el nostre passat ha estat negre i terrible".